

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ПСИХОГЕНЕТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Наукова доповідь на методологічному семінарі «Актуальні проблеми охорони психічного здоров'я українського народу у воєнний і повоєнний час», 16 листопада, 2023 р.

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5230>

**МАКСИМЕНКО
Сергій Дмитрович**

*доктор психологічних наук,
професор, дійсний член
(академік) НАПН України,
директор Інституту
психології імені Г.С. Костюка
Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна*

Анотація. У статті висвітлено, як сучасні гібридні та інформаційні війни, суспільно-економічні кризи виводять на перший план соціально-психологічні та психологічні проблеми, що зумовлюють надзвичайно високу значущість психологічної науки, її вирішальну роль у забезпеченні розвитку держави й суспільства, а також особистості, внутрішній світ якої здатен чинити супротив сьогоденним жорстоким викликам. У XXI столітті психологія остаточно сформувалася як міждисциплінарна та метакогнітивна наука. Як наслідок, для неї особливо важливими стали прогностична функція та питання ефективного перенесення величезної кількості наявних психологічних напрацювань у практику.

Ключові слова: розвиток особистості; нужда; методи; пропаганда.

Психологія в XXI столітті остаточно сформувалася як міждисциплінарна та метакогнітивна наука. Унаслідок цього особливого значення для неї набули прогностична функція та питання ефективного трансферу величезної кількості наявних психологічних напрацювань у практику. Зокрема, можна назвати такі важливі її завдання, як прогнозування психічної діяльності людини у контексті розвитку нових інформаційних технологій, прогнозування трансформації моральних норм, сприяння особистісному та професійному становленню нової творчої молоді, розвиток психології знання як провідної для суспільства екопсихологічної проблеми тощо (Maksymenko, et al, 2023).

Адже сьогодні людство вступило в новий, складний і неоднозначний період, який характеризується постійними кризами різного змісту і ступеня глибини, пов'язаними, зокрема, з людським чинником, стосунками між державами і людьми, глибинним нерозумінням одне одного. Сучасні гібридні та інформаційні війни, суспільно-економічні кризи виводять на перший план соціально-психологічні та психологічні проблеми, що також зумовлюють надзвичайно високу значущість психологічної науки, її вирішальну роль у забезпеченні розвитку держави і суспільства.

Проілюструємо це на прикладі сучасної української психології, яка переживає особливий період становлення, обумовлений, головним чином, двома взаємопов'язаними факторами. З одного боку, відбуваються значні й неочікувані зміни в житті суспільства (а, отже, — у житті людини), які зовсім не пов'язані з історичними традиціями, тож вимагають креативного підходу, нових, нетрадиційних

рішень і поворотів життя. Це, повторимо, відбивається на житті кожної людини. Водночас вказані зміни, на жаль, за незначними винятками, треба вважати негативними відносно існування особистості. Зокрема, така бажана свобода обертається фінансовою залежністю, розгубленістю, неготовністю формувати і здійснювати відповідні рішення. Ми зазначаємо більш жорстку раціональність у стосунках, різке зниження емпатійності, формування особистісних квазіцінностей, різке зниження духовного потенціалу людини (Максименко, Ірхін та ін., 2023а; 2023b).

Колись В. Франкл сказав такі слова: «Кожний час має свої неврози — і кожен час потребує своєї психотерапії». Я ж хочу додати, що так само кожному періоду властиві свої психопатії, свої рани та свої переживання, пов'язані з втратою близьких та агресією, яка спрямована проти людини, проти її ества, яка знищує її тілесну сутність.

Особистість ми розглядаємо в такому контексті:

Креативне подолання кризових явищ

- рух інформаційно-енергетичної властивості;
- залишатись собою, привласнюючи інші цінності;
- протистояння цивілізацій, що призводить до формування різноманітних «пластів реальності».

Сили, які сприяють прогресу:

- Відстоює принципи;
- Формує світогляд;
- сприяє відродженню генотипу.

- **Особистість** зароджується й народжується в любові; самоздійснюється як цілісна духовна істота в природних і суспільних векторах ноосфери і є центром, генетично висхідною одиницею всесвіту.

- **Особистість** — це форма існування психіки людини, яка являє собою цілісність, здатну до саморозвитку, самовизначення, свідомої предметної діяльності й саморегуляції, та має свій

унікальний і неповторний внутрішній світ (Максименко, 2023а; 2023b).

- Нас цікавить **розвиток психіки** людини, як вільної і **креативної особи**, здатної змінювати як світ зовнішній, так і внутрішній, власний.

- **Особистість** та проблема діяльності співвідноситься, як **альфа й омега**. Людина взаємодіє з навколишнім середовищем як цілісний організм. **Особистість** є складною системою, що саморозвивається, тобто сама моделює і реалізує власну генезу (Максименко, Деркач та ін., 2022).

Серед сучасних світових тенденцій, успішно реалізованих в українській психологічній науці, варто згадати також **проблему розвитку особистості впродовж усього життя**. **Особистість повинна сформувати в себе переважне настановлення на плідну діяльність**.

Подолавши: залежність, самозакоханість, схильність до накопичування і до маніпулювання іншими. У колективах іде процес знецінення творчого потенціалу людини як такої. Людина повинна повірити у власні сили, бути самодостатньою у досягненні мети. Зрозуміло, що посправжньому любити здатна лише зріла, відкрита і продуктивна особистість (Maksymenko, & Lysenko, 2019).

Саме така особистість здатна прийняти складні **виклики сьогодення** та протистояти перепонам на шляху саморозвитку.

Практика відкриває факти, що стосуються саморозвитку особистості, механізмів переживання і психологічного життя загалом. Ясно, що вони не можуть науково вивчатися й інтерпретуватися в традиційній (і фактично єдиній) стимул-реактивній парадигмі. Тривалі й різнобічні дослідження, що ми їх провели в контексті культурно-історичної теорії, показали, що тільки генетичний підхід може вивести психологію за рамки зазначеної парадигми, оскільки будь-яке психологічне явище можна зрозуміти з точки зору його саморозвитку.

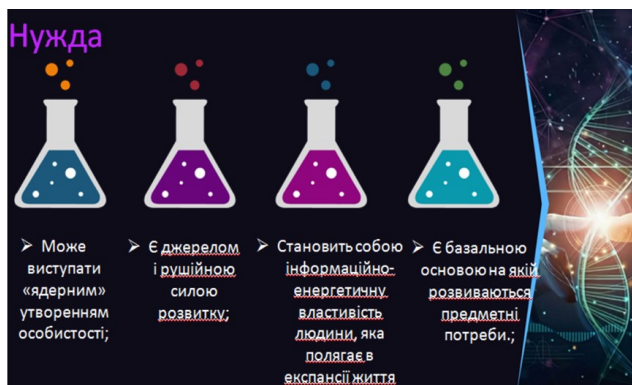
Нужда

- Здійснений нами логіко-психологічний та медико-реабілітаційний аналіз дає можливість говорити про вищелення генетично-вихідної одиниці, яка конституює єдність біологічного й соціального, яка імпліцитно тримається в особистості. Вона охоплює:

Генезис
Нейрон-фізіологічну складову
Технології психологічних інтервенцій

Жива істота, яка починається в материнському лоні, є споконвічно «плоть від плоті», твором двох людських істот. Соціальне (весь неосяжний досвід поколінь, привласнений і сконцентрований у двох люблячих істотах – батьках) опредметнюється і втілюється в дивне створіння — нову біологічну істоту, але... не лише біологічну, а саме — біосоціальну (Максименко та ін., 2022).

У цьому випадку суттєвим є **єдність: природа — олюднена, людина — оприроднена**. Сама ця фраза, звичайно, нічого не дає в пізнанні, але без неї ми не можемо йти далі, вона — точка відліку. Тому що олюднена природа й оприроднена людина — це є феномен (а не лише констатація), і як такий, він має різні форми існування. Одна з них — біосфера як єдність, а інша — людська істота як єдність. В останній ця єдність викликається і утримується **нуждою**, біосоціальною за своєю сутністю.

Першою атрибутивною змістовною ознакою нужди є її **гетерогенність**: біологічне й соціальне. Інша важлива характеристика нужди пов'язана з її інформаційним аспектом. Поки живе істота — у ній існує відгалуження нужди, яке є саме відгалуженням, тобто воно залишається складником єдиного потоку нужди. Численні життєві прояви й контакти живої істоти, всі її зміни вбираються (асимілюються) нуждою, залишаються в ній, збагачують і врзноманітнюють цей нескінченний енергетичний плин величезною цільністю

нової інформації. Кожна Зустріч двох істот, що відбувається з метою власного продовження через створення й народження нової істоти, означає не лише подвоєння енергії, але й подвоєння інформації, урізнобарвлення існування. Саме це є вихідною умовою розвитку (Максименко, 2023a; 2023b).

Отже, **другою атрибутивною властивістю нужди** є її здатність до **розвитку (саморозвитку)**.

Аналіз філо- і онтогенезу живого засвідчує, як уже вказувалося, що нескінченний плин нужди, її саморозвиток не є випадковим і хаотичним. Він має спрямування. І спрямований він на постійне ускладнення й підвищення інтегрованості. Цей рух завершується в умовах Землі «виходом» нужди на позицію можливості усвідомлювати саму себе (рефлексія). Але можна відповідально говорити про те, що це не є дійсним кінцевим етапом становлення нужди: просто людство виникло на цьому етапі і нужда відрефлектувала саму себе. Але рух продовжується...

Отже, **третьою атрибутивною ознакою нужди** полягає в тому, що її розвиток є спрямованим і являє собою **ортогенез** (Максименко, & Lysenko, 2019).

Четвертою важливою атрибутивною властивістю нужди є її **здатність до породження**. Зустріч двох відгалужень нужди, втіленої в живій істоті різної статі, породжує якісно нову нужду (інформаційно й енергетично нову), яка продовжується в існуванні нової живої істоти. Цей акт є єдиним цілісним опредметненням нужди в живій природі. Якщо ж говорити про людину, ми зустрічаємось з «другою реальністю»: нужда людини може створювати і нову людину, і якісно новий продукт (творчість). Особливості цього аспекту ми розглянемо нижче. Однак необхідно зазначити, що в акті створення нужди зовсім не виступає в ролі такої собі модифікованої Libido (навіть у тваринній царині), адже вона відпочатково є єдністю натурального й соціального.

П'ятою атрибутивною властивістю нужди полягає в тому, що вона **існує лише у формі втілення в породжену нею живу істоту**. Поза живим ми не маємо такої енергетично-інформаційної біосоціальної сутності, якою є нужда. Можна уявити собі, що вона пов'язана із суто фізичною енергетикою Всесвіту, але виникає та існує виключно як втілена в біологічну істоту. Тут, найімовірніше, ми маємо ефект, схожий з тими явищами мікросвіту, відкриття яких призвело до необхідності створення принципу доповнюваності: жива істота існує водночас і як структура, і як втілена в ній

нужда. З іншого боку, нужду ми не можемо охопити іншим шляхом, окрім вивчення живої істоти, як її прояву. Отже, все залежить від ракурсу дослідження (Максимоенко, & Lysenko, 2019)

Шостою атрибутивною властивістю нужди треба вважати її *афіліативну природу*. У цій роботі показано, що дійсною формою існування нужди є любов. У контексті аналізу нужди ми схильні розглядати любов (слідом за Т. де Шарденем) досить широко, вважаючи її силою, що протистоїть космічній ентропії та зумовлює рух всіх живих істот (не лише людей) одне до одного. І саме результатом цього руху є народження.

Нарешті, необхідно зазначити, що *сьомою* важливою атрибутивною ознакою нужди є *нескінченність її існування*. Завершеним (кінцевим) є існування організму, особистості як носіїв і втілення нужди. Але завдяки Зустрічі і через неї нужда продовжує своє існування та є нескінченною в часі. Нам здається, що аналіз цієї атрибутивною властивості дасть змогу, крім усього іншого, відкрити нові аспекти значення часу в житті.

У своєму «розгортанні» нужда «зустрічається» із соціальними й біологічними факторами оточення людини і дає змістові точки — одиниці тезаурусу особистості. Вони, ці одиниці, є і вузлами структури, і водночас — лініями розвитку особистості.

Існування (функціонування, розвиток) окремих ліній розвитку особистості (змістових «вузликів» її структури) має, отже, досить жорстку подвійну обумовленість — детермінованість. Всезагальний плин людської нужди «зустрічається» з факторами оточення (біологічними чи соціальними). Суперечливе єднання біологічного й соціального, свідомого й безсвідомого, що відбувається в «точці світу» — особистості, і забезпечує її динаміку, а, отже, — існування, породжує найбільш

важливі, атрибутивні властивості особистості (Максимоенко та ін., 2020).

Внутрішній світ *нової особистості, що здатна чинити супротив сьогоденним жорстким викликам*, як перша похідна від енергетики з'єднання біологічного й соціального в нужді, являє собою живу і красиву картину того, що може відбутися в результаті динамічних взаємодій і взаємопереходів біологічного й соціального.

Плідне з'єднання цих двох шляхів наукового пошуку — генетичної психології та біології людини — може зумовити дійсно революційні зрушення в наших поглядах на людину, духовне, особистісне.

Надзвичайно важливим питанням також є захист нашого населення від ворожої пропаганди. Адже з преси, телебачення та інтернету на нас ллються мегабайти інформації, і що з цього правда, а що маніпуляція — розібратися пересічній людині важко (Максимоенко, & Lysenko, 2019).

Сьогодні пропаганда не дає прямих конкретних відповідей, а тільки підштовхує людей до потрібних пропагандистам висновків так, щоб люди думали, що них дійшли їх самі. Інформаційна пропаганда здійснюється через усі ЗМІ і соціальні мережі. Але найбільше для цього використовують телебачення, яке дає ефект присутності та співучасті успішніше, ніж інтернет або преса.

- Виділення не тих головних новин. З метою маніпуляції свідомістю з усього ряду подій журналісти чи політики вибирають тільки найбільш важливі й зручні для них.

- Залякування «найгіршим сценарієм». Практика «зараз погано, але могло бути ще гірше» сьогодні працює, як ніколи.

- Зомбування звуком. На телебаченні ця практика вдало прижилася. Звуковий супровід і відеоряд можуть присипляти або порушувати свідомість, як результат — людина перестає критично сприймати інформацію або навпаки — проявляє лють і обурення.

• Маніпуляція цифрами. За допомогою цифр і статистичних даних можна маніпулювати, звинувачувати й аргументувати. Не всі можуть швидко оцінювати і аналізувати цифри. Тому грізна зброя пропагандиста — брехливі соціологічні дані та псевдоопитування.

Окремою та зовсім новою для психології проблемою є взаємодія людини із сучасними носіями інформації. З одного боку, наявність таких засобів, безумовно, відповідає сутності нужди людини, яку ми розглядаємо (нагадаємо) як єдиний енергетично-інформаційний феномен, ненасичуваність якого забезпечує постійний живий рух і саморозвиток людської істоти. З іншого боку, ефективне й адекватне використання таких носіїв вимагає серйозної готовності особистості як у біологічному, так і в соціальному плані. Мова йде про особистісну зрілість і сформованість життєвих планів. Людина опиняється перед безоднею інформації з найрізноманітніших напрямів, і великою проблемою є утримання мети й завдань, що спонукали звернення до інтернету. Адже оформлення інформації є спеціально конкурентним, спрямованим на відволікання суб'єкта на те чи інше джерело.

З іншого боку, у таких носіях інформація подається дуже яскраво, наочно. Вона розкладається на різні складові частини і створює враження легкості й ефективності її засвоєння, якщо порівняти, скажімо, з таким носієм інформації, як книга. Однак це хибний ефект. Адже під час читання книг у людини дуже активно працюють власні процеси — мислення, уява, емоції, отже, відбувається їх постійний саморозвиток: особистість у взаємодії з книгою завжди виступає як нероздільна цілісність. У разі використання інтелекту ця цілісність і обов'язковість розвитку зазвичай порушується. Інформація подається у такому вигляді, який не вимагає психологічних зусиль її осягнення. Тож тут порушується насамперед принцип креативності, а, отже, — цілісність процесу саморозвитку особистості.

Окрім завдань **безпосередньої психологічної допомоги** постраждалим людям, перед науковими установами психологічного профілю достатньо швидко постали також завдання, **пов'язані із навчально-методичною діяльністю, тобто проведенням навчальної та психогігієнічної роботи з волонтерами**, розробленням для них програм підготовки, методичних рекомендацій, посібників тощо (Максименко, 2023а; 2023б).

Дуже важливим напрямом було розроблення методів **нейропсихокорекції ПТСР у воїнів, що повернулися з війни**. Із цієї проблематики проведено багато конференцій у Білій Церкві, Полтаві, Києві. Як результат щоденних впливів COVID-19 та теперішніх військових подій, відбуваються нечувані й небачені реакції, що призводять до деформації особистості.

Створюється ситуація, яка не тільки зачіпає біологічне й соціальне. Вона дотикається до духовного, що наче запряжене в цю вуздечку, тримаючи інформаційне поле. Воно неблаганно, неусвідомлено веде особистість, суспільні групи до того, що розмивається культурне ядро нації та вся палітра внутрішнього світу особистості.

Ми маємо чинити супротив **маніпулятивним інформаційно-енергетичним впливам** на особистість, які проявляються в тому, що люди потрапляють у ситуацію безвиході. З одного боку, це фобія, а з другого — соціальне підкріплення їхнього хворобливого стану.

Потреба розгляду індивідуальних відмінностей між людьми продиктована як теоретичним, так і прикладним значенням цієї проблеми. Ось у чому сьогоднішній секрет одухотворення цього явища, коли ми маємо усвідомити, відчути якимось чином неприйняття насильницького ставлення, особливо у кризові періоди. І такі періоди переслідують не лише Україну, а й увесь світ. Є різні підходи розуміння цього явища, різні способи запобігання, та є підхід, що поєднує у собі психологічний вплив та медикаментозний. До чого це? Це трагічні ситуації у планетарному переживанні маленької одиниці цього явища — людини. Людини, яка наділена не тільки фізичною силою, але ще й розумінням світобудови. (Maksymenko, & Lysenko, 2019).

Отже, цілісність суспільства полягає в **об'єднанні нації та самоідентифікації особистості**, адже роз'єднане суспільство є легкою здобиччю для ворога. Це зачіпає душу людини, дитини та проникає, як стріли ворога, і підважує світоглядні цілі, притаманні особистості. Створюється ситуація, що не тільки зачіпає біологічне та соціальне. Адже сьогодні людство вступило у новий, складний і неоднозначний період, який характеризується постійними кризами різного змісту і ступеня глибини, пов'язаними, зокрема, з людським чинником, стосунками між державами і людьми, глибинним нерозумінням одне одного. Сучасні гібридні та інформаційні війни, суспільно-економічні кризи виводять на перший план

соціально-психологічні та психологічні проблеми, що також зумовлюють надзвичайно високу значущість психологічної науки, її вирішальну роль у забезпеченні розвитку держави і суспільства.

Наш з вами генетичний код — це любов. Це психологічна особливість ідентифікації кожного зрілого індивіда на цій планеті. Це символ українства, ознака незалежності, уособлення багатих традицій і любові до рідної країни. Це духовна броня кожного справжнього українця, що переплітається, наче генетичні ланцюжки ДНК нашої завзятої крові. Любити — проявляти емпатію, мати можливість допомогти людині не на словах, а справами. Це є основою людяності, адже людство загине, якщо не буде прищеплювати дітям ті якості, що мають бути властиві дорослим. Цей момент є ключовим. *Те, що посієш — те й пожнеш. Посієш вітер — пожнеш бурю... Пожнеш бурю — посієш характер...*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України (2017). *Актуальні проблеми психології*: збірник наукових праць Том VII. Екологічна психологія, 44 (7). Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, Житомир, Україна, 330 с. <https://lib.iitta.gov.ua/710105/>
- Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. (2020). *Освітній простір в контексті гуманістичної парадигми: психологічні пріоритети сучасності*: збірник наукових праць. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна — м. Оттава, Канада. <https://lib.iitta.gov.ua/720332/>
- Максименко, С.Д. (Ред.) (2023а). *Медицина психологія*: підручник. Том I. Київ: «Видавництво Людмила», 458 с. <https://lib.iitta.gov.ua/735924/>
- Максименко, С.Д. (Ред.) (2023б). *Медицина психологія*: підручник. Том II. Київ: «Видавництво Людмила», 520 с. <https://lib.iitta.gov.ua/735924/>
- Максименко, С., Деркач, Л., Кіричевська, Е., & Касинець, М. (2022). *Психологія когнітивних процесів*: науковий посібник. Національна академія педагогічних наук України, Інститут психології імені Г.С. Костюка. Київ: «Видавництво Людмила», 420 с. <https://lib.iitta.gov.ua/733528/>
- Максименко, С.Д., Ірхін, Ю.Б., Деркач, Л.М., Марусинець, М.М., Касинець, М.М. (2023а). *Психологічна організація модульного формування когнітивних здібностей: генетико-креативний підхід*: навчальний посібник. Том 1. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 384 с. <https://lib.iitta.gov.ua/735920/>
- Максименко, С.Д., Ірхін, Ю.Б., Деркач, Л.М., Марусинець, М.М., & Касинець, М.М. (2023б). *Психологічна організація модульного формування когнітивних здібностей: генетико-креативний підхід*: навчальний посібник. Том 2. Київ: «Видавництво Людмила», 356 с. <https://lib.iitta.gov.ua/735944/>
- Максименко, С.Д., Карамушка, Л.М., Креденцер, О.В., Бендерієць, Н.М. & Шевченко, А.М. (2020). Психологічне здоров'я персоналу організацій: проблеми та технології забезпечення. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(1). pp. 1-9. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-7-10>
- Максименко, С.Д., Кокун, О.М., Панок, В.Г. Даниленко, Г.М., Лінський, І.В., Сердюк, О.О., Бурлака, В.В., Щербакова, О.О., & Лунченко, Н.В. (2022). *Українське Лонгітюдне Дослідження = Ukrainian Longitudinal Study (ULS)*: метод. рек. з використання психодіагност. інструментів трет. хвилі дослідж. Київ: Ін-т психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 77 с. <https://doi.org/10.32631/uls2022>
- Максименко, С.Д., Кокун, О.М. & Тополов, Є.В. (2011). Адаптація психодіагностичних методик: шкала досвіду агресивних впливів, шкала професійної автономності та шкала професійної мобільності. *Практична психологія та соціальна робота*, 3 (145). pp. 25-31. <https://lib.iitta.gov.ua/1662/>
- Максименко, С.Д., Максименко, К.С., Литвинчук, Л.М., & Немеш О.М. (2020а). Тенденції та динаміка мотиву діяльності медичного персоналу середньої ланки на різних етапах професійного становлення. *Психологічне здоров'я*. (2), 40-61. <http://maup.com.ua/ua/psiholog/vipuski2/5-2020.html>
- Максименко, С.Д., Немеш, О.М., Максименко, К.С., & Набочук, О.Ю., (2020б). Психологічні особливості розуміння студентами Інтернет-текстів. *Psycholinguistics* 28(1), 95-105. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2020-28-1-187-213>
- Максименко, С.Д., Руденко, Я.В., Кушнерьова, А.М., & Невмержицький, В.М. (2021). *Психічне здоров'я особистості*: навчальний посібник. Київ: Людмила. <https://lib.iitta.gov.ua/733985/>
- Максименко, С.Д., Чепелева, Н.В., Смульсон, М.Л. & Гуменюк, Г.В. (2016). *Особистість в умовах кризових викликів сучасності*: матеріали методологічного семінару НАПН України (24 березня 2016 року). Київ: НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/704987/>
- Maksymenko, S.D. (2020). Genetic psychology: problems and perspective (basics of concept). *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*, 40(04), 27-33.
- Maksymenko, S., Blinov, O., Shatilo, Y., & Timkin, I. (2021). Psychodiagnostic toolkit of combat stress foraviation specialists. *E3S Web of Conferenes. Volume 258, Ural Environmental Science Forum «Sustainable Development of Industrial Region»*. p. 9. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202125810001>
- Maksymenko, S., Burlaka, V., Serdiuk, O., Hong Jun Sung, O'Donnell, L.A., Panok, V., Danylenko, H., Linskiy, I., Sokurenko, V. & Churakova, I. (2022). Child Internalizing Problems in Ukraine: The Role of Prosocial and Antisocial Friends and Generalized Self-Efficacy. *Societies*, 12, P. 144-155. <https://doi.org/10.3390/soc12050144>
- Maksymenko, S.D., & Derkach, L.M. (2023). Understanding Modern Cognitive War In The Global Dimension, Its Genesis In The Ukrainian Context: A Review And Directions For Future Research. *Cognitive warfare and social impact operations. Obrana a strategie*. Volume 23, Number 1 (June 2023). pp. 126-148. <http://surl.li/nxvbk>
- Maksymenko S.D., & Kokun O.M. (2019). Principles of website design for professional psychological diagno-

- sis in different specialities. *Information Technologies and Learning Tools. Institute of Information Technologies and Learning Tools* (5), 284-294. <https://doi.org/10.33407/itlt.v73i5.2963>
- Maksymenko, S., Kokun, O., Korobeynikov, G., Cynarski, W.J., Korobeinikova, L., Serdiuk, L., Adyrkhaiev, S., Adyrkhaieva, L., Nikonorov, D., & Smoliar, I. (2021). Features of the components of students' psychophysiological readiness to work as teachers. *IDO movement for culture. Vol. 21, no. 2*, 11-18. <https://doi.org/10.14589/ido.21.2.3>
- Maksymenko, S., Kokun, O., Topolov, I., Nemes, O., & Flaherty, M. (2021). The influence of occupational stress on employees' mental health. *Wiadomości Lekarskie, volume lxxiv, issue 11 part 1, november*, P. 2818-2822. <https://wiadlek.pl/wp-content/uploads/archive/2021/WLek20211111.pdf>
- Maksymenko, S., & Lysenko, O. (2019). *Modern methods of diagnosing virtual addiction among adolescents: relevance and prospects. In New Stages Of Development Of Modern Science In Ukraine And Eu Countries : collective monograph*. Riga, Latvija: Baltija publishing, P. 394-410. <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-15-0-124>
- Maksymenko, S.D., Maksymenko, K.S., Yalanska, S., Atamanchuk, N., Zhamardiy, V., & Donchenko, V. (2023). Psychophysiological unloading with compliance taking into account: aeroapiphytotherapy resource. *Acta Balneologica. LXV(2)*, P. 98-104. <https://actabalneologica.pl/>
- Maksymenko, S., Tkach, B., Lytvynchuk, L., & Onufrieva, L. (2019). Neuro-Psycholinguistic Study of Political Slogans in Outdoor Advertising. *Psycholinguistics, 26(1)*, 246-264. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2019-26-1-246-264>

THE CONCEPT OF THE DEVELOPMENT OF PSYCHOGENETIC POTENTIAL OF THE INDIVIDUAL DURING THE WAR

Scientific report at the methodological seminar "Actual problems of mental health protection of the Ukrainian people in wartime and post-war" on November 16, 2023

Serhii Maksymenko

DSc in Psychology, Professor, Full Member (Academician) of NAES of Ukraine, Director, G.S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. *The article shows how modern hybrid and information wars, socio-economic crises bring to the fore socio-psychological and psychological problems that determine the extremely high importance of psychological science, its crucial role in ensuring the development of the state and society, as well as the individual, whose inner world is able to resist today's cruel challenges. In the 21st century, psychology was finally formed as an interdisciplinary and metacognitive science. As a result, the prognostic function and the issue of effective transfer of a huge number of existing psychological developments into practice became especially important for it.*

Keywords: *personality development; need; methods; propaganda.*

Дата публікації: 28 грудня 2023 р.